

Esquers Naturals utilitzats pels Pescadors de Torredembarra

Gabriel Comes Nolla

I-INTRODUCCIÓ

Els pescadors, per aconseguir que els peixos quedin enxampats en un ormeig o piquin i quedin enganxats a l'ham, utilitzen els esquers. S'entén per esquer el menjar que serveix per atreure el peix.

D'esquers n'hi ha de diversos tipus, una senzilla classificació és la que els divideix en :

a) esquers naturals (animals i vegetals)

b) esquers artificials (peixos artificials, plomes, vinils, culleretes, etc.).

En aquest petit treball, ens centrarem en explicar només els esquers naturals, o sigui animals (fonamentalment peixos o trossos de peixos) o vegetals, que els pescadors de Torredembarra han fet servir, per poder enxampar els peixos desitjats. I és que volem, principalment, documentar els esquers tradicionals, deixant de banda els esquers artificials que actualment han evolucionat moltíssim i , bastants dels que ara es fan servir, eren totalment desconeguts pels vells pescadors de Baix a Mar. Desitgem fixar per escrit una part dels coneixements que els pescadors, al llarg del temps, s'han anat passant per fer més efectiva la seva pesca.

¹**AGRAÏMENTS.** El treball ha estat possible gràcies a la informació proporcionada, fonamentalment, per: Jaume Gual, expert pescador de canya, Cisco Bairaguet, Josep M Fortuny, Quimet Fortuny, Eduard Fortuny, Jordi Solé, Joaquim Rovira i , sobretot, Quim Rovira Padial.

Preparant esquer amb alatxes. Port de Torredembarra. Any 2005

2- ESQUERS NATURALS UTILITZATS PELS PESCADORS DE TORREDEMBARRA

Seguidament, explicarem els principals esquers naturals utilitzats, a quin ormeig es posaven i a quin o quins peixos es volien atreure.

Alatxa

- Tradicionalment, es feia servir l'alatxa per escar palangres² per agafar congres.
- També pels anys 50, uns quants poms d'alatxes senceres lligades a l'interior de les nanses anomenades "de fora"³, era l'esquer triat per pescar llagostes i xucles.

²Palangre: ormeig format per un fil de niló anomenat "mare", des d'on pengen uns braçolins, coneguts amb el nom de "cametes", proveïts d'hams.

³Nanses de fora: ormeig de pesca fet de jonc i amb forma de campana. Es deia de fora perquè es calava a gran profunditat: entre 30 i 50 brases.

- Antigament, s'escava un ham, de considerable dimensió, amb una alatxa amb el fil amarrat a un gall per poder pescar, especialment, camarins.

- Avui en dia, es posen dues o tres alatxes senceres dintre d'una "petaca"⁴ d'una nansa actual (de plàstic) feta exclusivament per atrapar pops.

- Ara, també es fan servir les alatxes senceres per escar palangres dels anomenats de superfície, per agafar emperadors i tintoreres. Si els palangres de superfície estan armats amb un ham petit, s'agafen amb les alatxes com esquer: tonyinetes i bacores.

Un pagre amb l'ham clavat a la boca

Arengada

- Tradicionalment, un tros d'arengada posada dins d'un salabret, servia per a atrapar gambeta amb l'única finalitat de fer-la servir d'esquer per a pescar amb canya.

- També, abans, una arengada (quan no es disposava de sardina) lligada a una canyeta clavada a la sorra mullada servia com a reclam per a poder agafar crancs de sorra que sortien atrets pel tros d'arengada. Aquests crancs s'utilitzaven exclusivament per esquer, no servien per menjar.

Boga

- Tradicionalment, la bogueta s'utilitzava per a pescar congres amb palangres.

- De mida petita, la boga també servia per complementar l'esquer de les nanses de terra⁵ pels anys 50 (si la boga era massa grossa, es xapava), per agafar peixos de roca: meros, abadejos, congres, morenes, sard, esparralls...

⁴"Petaca": bossa de malla de plàstic per col·locar l'esquer en el seu interior i que va dintre d'una nansa amb forma de caps rectangular, per a pescar pops.

⁵Nanses de terra: ormeig de pesca fet de jonc amb forma de campana. Es deia de terra perquè es calava a poca profunditat: entre 8 i 15 brases.

- La boga, també s'ha utilitzat per pescar amb volanti⁶ o amb canya des de la platja i poder atrapar llobarros i rèmolos.

Calamanxí

- El calamanxí era un bon esquer per agafar pagells, besucs, sard, esparralls, mabres... amb palangrons⁷.
- El calamanxí petit, també s'utilitzava per escar l'ham de la canya de pescar i poder atrapar sards i llobarros des de la platja o des del Roquer.

Calamar

- En bocins molt petits, tradicionalment, el calamar es feia servir per escar els hams d'un palangró i agafar, especialment, besucs blancs.

Cranc

- El cranc d'"arrastro", s'ha utilitzat per pescar orades amb palangre i palangrons. L'ham s'escava pel costat o pel cul del cranc.
- Tradicionalment, el cranc de sorra s'utilitzava sovint per escar l'ham de canya de pescar i agafar orades.
- El cranc de platja, servien també per agafar orades amb palangrons.
- Els crancs d'arrossegament i les que provenen de Galícia de color verd, posats dins de les "petaques" de les nanses actuals de plàstic, serveixen per agafar pops.
- Avui en dia, s'utilitza un cranc que ve de fora, especialment de Galícia, per escar palangrons i pescar orades i sards.

Cuc

- El cuc de platja, agafat a la mateixa vora de la mar fent un clot a la sorra, ha servit tradicionalment, per pescar amb canya i atrapar mabretes des de la platja o des del Roquer.
- També tradicionalment, es feien servir els cucs de roca per pescar amb canya. Els cucs de roca eren més apreciats que els de platja per

⁶Volanti: és un ormeig de pesca, tradicionalment format per un tros de suro, fil de niló, un ham i un plom.

⁷Palangró: és un palangre amb hams més petits i la cameta menys gruixuda.

escar l'ham ja que atreia més els peixos. Abans de la construcció del port de Torredembarra, els cucs de roca es trobaven a un pam d'aigua, principalment, entre les roques de la Roca Foradada. S'escava aconseguint que el cuc tapés completament l'ham i es volien pescar mabres, orades i llobarros.

“Galerà”

- La “galerà” es feia servir per capturar sípies. Pels anys 50-60, es dipositava dos poms de “galerà” dins d'una nansa sipiera feta amb joncs. Aquests poms, actuaven com a refugi per a les sípies que entraven per fresar. La “galerà” (galzeran en castellà) és una planta amb petites fulles verdes i boletes vermelles molt utilitzada a Nadal per decorar. Actualment, també es posa “galerà” a les nanses actuals (fetes de plàstic) per pescar sípies.

Gambeta

- La gambeta, abans de la construcció del port, era un esquer molt apreciat per pescar amb canya en la modalitat de pesca a plom, i el lloc elegit per a fer-ho, era principalment sobre El Roquer. Les gambetes es capturaven amb un salabret entre les roques de la Roca Foradada i eren més apreciades per escar que les gambetes pescades a l'arrastro perquè eren més dures i aguantaven més en l'ham i perquè no s'havien de comprar. Es volien atrapar amb aquest tipus d'esquer fonamentalment sards.
- La gambeta d'“arrastro”, era un molt bon esquer per atrapar amb palangrons besucs blancs i pagells.

Gambó

- El gambó es fa servir avui en dia, per escar (sencer, només es treu el morró) palangrons i poder agafar pagells.

Guillem

- El guillem petit (se'n aprofita només el cap) era un dels peixos triats per a pescar lluç amb palangre de fons. També es pesquen lluerns i besucs de la piga.
- El guillem sencer i de bona mida, avui en dia, es fa servir per a pescar emperadors amb un palangre de superfície.

Maleta

- Pels anys 50 (actualment no se'n troba de maleta), es feien poms de maletes senceres per escar nanses i atrapar peixos de roca.
- També s'escava amb maleta els palangrons de "granuja"⁸ per pescar escrites, esparralls, mabres, pagells...

Mata de fulla de xiprer o pi

- La mata de xiprer o pi era utilitzada, pels anys 50, per capturar sípies amb nanses, quan no es disposava de "galerà".

Mollicada.

- La mollicada, o sigui els mollets petits, servien per pescar amb canya i atrapar llobarros.

Nanses de fora velles

- Pels anys 50, les nanses de fora (les més grans) fetes amb joncs que ja havien fet la seva campanya de pesca i es trobaven una mica atrotinades i recobertes de grapissar o algueta es calaven sobre El Brut perquè atreien a les gambetes i aquestes feien entrar dins la nansa peixos de roca: parvos, déntols, orades, i especialment, es sentien atretes les corbes. També aquestes nanses velles sense esquer, eren calades en net (sense roques) a una profunditat de 4-10 braces per pescar, fonamentalment, mabres.

Pop

Era un esquer força apreciat ja que durava molt clavat a l'ham: pescava durant algunes hores aguantant petites mossegades dels peixos, fins que, a vegades, s'aconseguia atrapar-ne un d'una mida més grossa.

- Els trossos de pop es feien servir per a pescar congres amb palangres. S'empraven trossos de pop sense pell.
- El pop, també és elegit com esquer per pescar llobarros, congres, oblades, orades, sards imperials, besucs blancs... amb palangrons (pop tallat a bocinets perquè els hams de l'ormeig eren petit, i oberts per la meitat, per cobrir just els hams).

⁸Palangró de "granuja": era el palangró que tenia els hams més petits.

- Segons em contava el Joan de la Mercè, el pop bullit per a escar nanses de terra als anys 50, per agafar congres i morenes, era infal•lible.
- Amb un cable i un ham escat amb un tros de pop, penjat a les boies de les nanses anomenades de fora, servia tradicionalment, per pescar solraigs o camarins.

Popereta

- La popereta va molt bé per escar palangrons i agafar pagells, besucs, esparralls, mabres i, en especial, orades i sards.
- Per pescar amb canya, també s'ha utilitzat sovint la popereta com esquer.

Sardina

- La sardina sencera és un bon esquer per pescar emperadors amb un palangre.
- També sencera, es fa servir per escar hams de palangre per a pescar lluços a més de 100 braces. Tradicionalment la sardina, s'escava entrant l'ham per l'ull del peix i fent-lo sortir per prop de la cua. Actualment, l'ham només travessa l'ull de la sardina. A vegades, s'esca l'ham amb dues sardines senceres. Si es calaven els palangres a una fondària de 18 braces cap a terra, es pescaven déntols, orades, sards...
- Sencera enganxada per l'ull, la sardina es fa servir per escar hams de palangre per a pescar besucs.
- La sardina sencera escada amb l'ham que va des de l'ull fins la cua (perquè la sardina quedés recta es feia un nus de pardal a la cua), s'ha fet servir per pescar, tradicionalment, amb volantí o amb canya i atrapar llobarro, sards i rèmolts.
- Per escar un ham d'una fluixa⁹ i agafar verats, la sardina ha estat sempre un bon esquer.
- Per escar hams de palangrons i pescar aranyes també la sardina ha estat molt apreciada.
- Per escar un ham d'una canya de pescar i poder atrapar sards, s'utilitzava mitja sardina: la part de la cua o la del cap.

⁹Fluixa: és el nom que se li dona també al volantí.

Quim Rovira escant palangres de lluç amb sardina. Any 2010.

- La sardina una mica aixafada, la que es recollia sobre coberta de les barques de llum que no hagués tocat gel, era la triada per escar nanses de fora per pescar fonamentalment bogues i xucles i també per escar nanses de terra i pescar fonamentalment pops, congres, meros, abadejos, morenes, mòlles blanques, pagells, llagostes, etc. Aquesta sardina, era l'esquer més eficaç i més apreciat per escar tant nanses de fora com de terra (es lligaven diferents poms de sardina i es penjaven a la nansa)¹⁰.
- Dues o tres sardines senceres posades dintre la “petaca” d’una nansa actual de plàstic feta exclusivament per atrapar pops, serveixen d’esquer de forma molt efectiva.
- Sardina en sal morra s’utilitzava per escar nanses de fora pels anys 50 quan les cintes no havien pogut anar a la mar i no es disposava de peix fresc. Aquestes sardines en sal morra no s’utilitzaven per menjar, només servien per escar.

¹⁰Cf. COMES, G. (2005): *Nanses, Nansers i Nansaires. Torredembarra 1940-2005*. Edicions El Mèdol. Tarragona.

- Quan té una mida molt petita (sardinyola) servia per escar canyes de pescar per agafar tonyinetes en alta mar.
- La tonyina, normalment se la pescava a l'alba pels anys 50-60 (quan cenyien els llums i les tonyines acudien) amb un ham de grans dimensions, uns 5cm de llargada escat amb sardina.
- La sardina sencera també servia d'esquer per pescar llobarros i agèrnies.
- Amb la pesca anomenada gromejada¹¹ es calaven unes fluixes (uns volantins) per pescar principalment sards, llobarros, orades i déntols davant de Baix a Mar entre 1,5 i 3 brases de profunditat.
- Per últim, dir que la sardina també servia per atrapar un altre esquer apreciat: els crancs de sorra. Es lligava una sardina a una canya clavada a la sorra mullada i s'esperava que sortissin els crancs a menjar-se-la per poder-los enxampar.

Seitó

- El seitonet s'emprava com esquer per agafar tonyinetes.
- El seitó sencer junt amb sardines servia per escar nanses pels anys 50.
- També sencer, escat per l'ull, s'utilitzava per pescar lluços i besucs amb palangre.
- El seitó en sal morra, sense treure ni cap ni tripa (així s'aconseguia que fes un olor penetrant), servia per escar nanses de fora quan les cintes no havien pogut anar a la mar i no es disposava de peix fresc pels anys 50. Guardats d'aquesta forma, es feien servir exclusivament per escar, no es menjaven.

Sípia

- Els blens de la sípia han servit per escar l'ham d'una canya de pescar i poder agafar sards, orades i llobarros. Els trossos de sípia han estat força apreciats com a esquer ja que resisteixen les mossegades del peix petit, esperant que piqui un de més gros.
- Un tros de sípia pudenta, escada a un ham d'una fluixa, servia meravellosament, per pescar oblades al capvespre pels anys 50.

¹¹La "gromejada" consistia en atreure el peix amb sardina aixafada llançada a la mar.

Sípia viva.

- Cas especial, és la utilització com esquer d'un peix viu per atrapar a la seva parella: la femella de la sípia. La pesquera consistia en arrossegar una femella enganxada a un ham pel fons marí a poca profunditat, quan el pescador veia que un mascle s'havia posat sobre la femella pujava a poc a poc el fil i amb un cop de salabret atrapava el mascle i tornava a calar la femella. També s'havia posat una femella dins una nansa per fer entrar el mascle i poder-lo atrapar.

Sorell

- S'utilitzava quan era de mida petita (sorellet) per a pescar congres amb palangres.
- També si no era molt gros el sorell, pels anys 50, servia per complementar l'esquer de les nanses. I si el peix era massa gros, es xapava.
- Escat en un ham gros, el sorell servia per a pescar tonyines.
- El sorell, també era un excel·lent esquer per agafar emperadors, camarins... amb palangres.

Verat

- El verat, es feia servir per escar un palangre o una fluixa per a pescar tonyines.
- A Igual com passava amb el sorell, si era de mida petita, el verat es feia servir, pels anys 50, per complementar l'esquer de les nanses de terra. Si l'exemplar era massa gros, es xapava. Es volia agafar tot tipus de peix de roca.
- Amb un cable i un ham escat amb verat, penjat a les boies de les nanses de fora, es pescaven solraigs o camarins.

Xucla

- La xucla servia per escar nanses de terra pels anys 50 (quan no es disposava de prou sardina), per agafar peixos de roca: meros, abadejos, congres, morenes, sard, esparralls...

3- CONSIDERACIONS FINALS

Encara que hi ha peixos molt voraços que es cruspeixen tot el que es mou pel seu davant i és vist com a menjar, el cert és que hi ha determinats esquers que atrauen molt més uns determinats peixos que uns altres. Això els pescadors ho saben prou bé ja que són coneixements que es transmeten de generacions en generacions.

I és per aquest motiu, que depenent de l'ormeig que han d'utilitzar, el tipus de pesquera que practiquen i el peix que fonamentalment volen pescar, trien un esquer o un altre. Però una de les raons importants per fer servir un o altre, és la disponibilitat que tenen els pescadors de l'esquer que volen posar. Així, repassant tots els esquers naturals que el pescadors de Torredembarra han utilitzat, podem comprovar que un dels més apreciats és la sardina, però per la raó abans esmentada, si no n'hi havia perquè no se'n agafava o no se'n disposava de la quantitat suficient o si s'havia de comprar es venia massa cara, aquesta, malgrat ser la preferida, era substituïda sense gaire contemplacions per un altre peix (per exemple, s'escollia un altre peix blau: alatxa petita o guillem petit o maleta...)

Com a anècdota dir que, fins i tot, hi ha alguns pescadors joves (atrevids i amb ganes d'experimentar) que avui en dia, per motius econòmics, en lloc de comprar alatxa per posar-la dintre d'una "petaca" per pescar pops, hi posen colls de pollastre que van més barats, i el que m'ho explica, afirma que l'olor que desprenen també atreu els pops i, per tant, l'esquer nou resulta força eficaç. Què dirien d'això els vells pescadors? Però es tracta de pescar el major nombre possible de peixos amb el menor cost!